

PROBLEMELE IMAGINAȚIEI CREATIVE ȘI METODELE DE DEPĂȘIRE ALE ACESTORA

THE PROBLEMS OF CREATIVE IMAGINATION AND THE METHODS OF THEIR RESOLUTION

DANIELA ROȘCA-CEBAN,

doctorandă,

Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, Chișinău

OLIMPIADA ARBUZ-SPATARI,

conferențiar universitar, doctor în pedagogie,

Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă, Chișinău

CZU 37.015.31:[159.954.4:7]

La momentul actual, în instituțiile de învățământ, problemele activității artistice trebuie privite nu din punct de vedere al rezultatelor finale, ci din punct de vedere al stimulării gândirii creatoare a tinerilor cadre didactice. La baza acestei gândiri se află multe procese, care pot avansa în cadrul educației artistico-plactice. Creativitatea este unul dintre cei mai importanți factori în domeniul artistic și cel pedagogic, atât pentru tinerele cadre didactice cât și pentru discipolii lor. Un cadru didactic, cu un miez creativ dezvoltat insuficient, nu va putea capta atenția și, eventual, nu va putea stabili o conexiune eficientă în procesul de instruire, fapt care va influența, inevitabil, rezultatele educaționale.

Cuvinte-cheie: imaginație creativă, blocaj al imaginației creative, metodă de stimulare a imaginației creative

Currently, the artistic activities issues in educational institutions must be considered, not so much in terms of results, but in terms of stimulating the creative thinking of young teachers. There are several processes, at the basis of this thinking, that can advance in the artistic-plastic education. Both the artistic and pedagogical spheres creativity is one of the most important factors for the young teachers as well as for their disciplines. A teacher, who does not have sufficiently developed creative abilities, cannot capture students' attention, and possibly cannot establish an efficient connection in the educational process, which will inevitably influence the educational outcomes.

Keywords: creative imagination, blockage of creative imagination, method of stimulating creative imagination

În aria artistico-plastică, sistematizarea învățământului superior presupune o exigență metodologică în formarea profesională a studenților – artiști plastici – și a cadrelor didactice, prin dezvoltarea imaginației creative în aria respectivă.

Apartenența cunoașterii artistice determină specificul multilateral al profilurilor profesionale în domeniul artistic, ea prezintă obiectiv poziția lor epistemologică și adaptarea metodologiilor tradiționale: în aspect general – natura cunoașterii artistice, iar în aspect particular – gândirea, percepția și

imaginația creativă, produsele creative tangibile și spirituale.

Arta reprezintă un izvor nesecat de resurse, care stimulează atât dezvoltarea imaginației cât și a proceselor psihice. Tangența dintre imaginația creativă și cursurile artistico-plastice va deschide noi viziuni în plan metodic. Imaginația creativă comportă un specific operațional, care îi asigură studentului calea de pătrundere concretă în esența procesului de creație artistică, îi oferă posibilitatea să evolueze de la abstract spre concret, imaginându-și obiectul în material cu semnificație artistică. Predarea principiilor decorativității în cadrul orelor de studii ne va permite însușirea etapizată a schimbărilor, progreselor sau regreselor în procesul dezvoltării imaginației creative – proces foarte important pentru activitatea general-umană și, în mod deosebit, pentru activitatea artistică a studenților.

Astfel, problema cercetării constituie indigența procesului creator, combinarea mecanică și reproducerea intuitivă a experienței studenților – artiști plastici.

Insuficiența *imaginației creative* în procesul creator.

Geneza conceptului *imaginație creativă* în conținutul psihologic începe în cadrul proceselor imaginative. Deși interceptarea, analiza și sinteza experienței umane se află la baza unei totalități de acte fizice, morale și intelectuale – folosirea metodică a propriilor forțe, participarea laborioasă și lucidă pentru căpătarea unui rezultat sau produs într-un domeniu anumit – toate acestea nu reprezintă limita activității general-umane. Simpla reproducere a experiențelor din trecut în prezent este inefficientă, indiferent de etapa și condițiile de dezvoltare ale prezentului. Pentru a eficientiza activitatea umană, posterioritatea împrejurărilor determinate de condițiile existenței trebuie să fie anticipată prin intrarea în funcție a mecanismelor psihice, datorită cărora experiențele trecute și actuale sunt supuse transformărilor, transfigurărilor și modificărilor în produs nou. Mecanismul psihic descris mai sus este numit *imaginație*.

Imaginația este procesul psihic de prelucrare, reconstrucție, transformare a datelor experienței în vederea reflectării necunoscutului, viitorului, posibilului sau dezirabilului prin noi imagini sau proiecte [1, p. 629].

Totalitatea elementelor care fac parte din sistemul psihic uman stau la baza procesului inovațional prin imaginațiile, aspirațiile, dezideratele, experiențele umane și reprezintă, în fond, personalitatea în toate aspectele sale. Imaginația se află în interacțiune permanentă cu totalitatea funcțiilor și proceselor psihice, dintre care cele mai importante sunt: gândirea, memoria și limbajul.

În taxonomia generală a proceselor psihice, locul imaginației în procesul creator a constituit obiect de dispută controversată între psihologi. În timp ce unii (de exemplu, Ribot, Lipps, Dumas, Popescu - Neveanu) recunosc și subliniază individualitatea specifică și ireductibilitatea ei la alte entități psihice, alții (în deosebi, autorii de orientare behavioristă și, mai recent, cei de orientare cognitivistă) contestă delimitarea ei ca proces distinct [2, p. 517].

Pentru a realiza o explicație corespunzătoare a imaginației, este necesară analiza ei ca modalitate deosebită a proceselor psihice cognitive, juxtapuse percepției, gândirii, memoriei.

Din perspectiva proceselor active, relativ intenționate, imaginația este un *proces de generare*, de producere și de tratare a imaginilor în diferite aspecte. Modalitatea de realizare și produsul imaginației determină identificarea și separarea ei de restul proceselor psihice.

În activitatea cotidiană, termenul *imaginație* este utilizat, cel puțin, sub trei aspecte, evidențiate de M. Golu în modul următor:

– se spune despre un individ că posedă imaginație, dacă el a reușit să rezolve o oarecare problemă concretă, într-o manieră originală, diferită de a celorlalți (*imaginație practică*);

– în domeniul comunicării verbale, termenul *imaginație* se folosește pentru a califica originalitatea mijloacelor la care cineva recurge pentru a determina la nivelul interlocutorului sau auditoriului efectul dorit/așteptat (*imaginație lingvistică sau verbală*);

– în fine, în sens tradițional, imaginația reprezintă „capacitatea de a combina imagini în tablouri sau succesiuni care imită faptele naturii, dar care nu constituie nimic real sau existent [2, p. 517].

Termenul *imaginație creativă* este întâlnit în diverse surse, cele mai relevante fiind: P. Popescu-Neveanu (1978); P. Popescu-Neveanu (2013); D. Patrașcu (2002); A. Маклаков (2008); P. Немов (2003); A. Петровский (1976); С. Рубинштейн (2002); Н. Ефимова (2013); Н. Дмитриева (2007).

În concepția lui Kant, *imaginația productivă* presupune crearea de opere de artă, pentru a explica, în general, intuiția intelectuală a omului de știință în descoperirea de noi ipoteze [3].

Termenul *imaginație productivă (imaginație creatoare)* îl mai întâlnim la autorii: О. Первушина (1996); M. Maher (1915); G. Taylor, H. Ricoeur (2006); L. Sartre, H. Ricoeur (2014); E. Furlong (2002); D. Heath; A. Dennis, D. Ventura (2015).

Urmând direcția imaginației productive, la autorul Ю. Щербатых găsim tratarea acestui termen ca fiind sinonimă cu *imaginația creativă* ce presupune crearea de noi idei, fără implicarea unui model concret, atunci când realitatea este transformată creativ într-un mod nou, și nu doar copiat sau recreat mecanic [4, p. 79-81].

Astfel, făcând o sinteză a materialului investigat, putem concluziona că, pe parcursul evoluției sale, termenul *imaginație creativă* avea următoarele forme: *fantezie; creativitate, imaginație creatoare, imaginație productivă*. Având abateri ne semnificative în tratare, aceste noțiuni își păstrează conținutul constructiv și funcțional în toate aspectele.

În activitatea profesională, problemele care demonstrează nivelul scăzut de dezvoltare al imaginației creative sunt rezultatul predilect al tulburărilor imaginației.

Imaginația este susținută de gândire, al cărei element esențial este. Tulburările imaginației sunt în strânsă legătură cu dezvoltarea gândirii și, respectiv, cu tulburările de gândire.

Scăderea nivelului imaginației apare în cazurile:

- dezvoltării cognitive insuficiente (oligofrenie);
- deteriorării cognitive (demență);
- perturbării și diminuării temporare a imaginației (confuzie);
- inhibiției (inhibiția trebuie diferențiată de negativism, mutacism, reticență).

Imaginația diminuează tranzitoriu în inhibiția din stările depresive, nevroze obsesionale, psihastenii. În această ordine de idei, revenim la problema dezvoltării imaginației creative a studenților, o problemă relevantă, prin faptul că acest proces mental este o componentă integrantă a oricărei forme de activitate creativă, inclusiv a procesului de predare.

Punctul forte al gândirii originale, creative este abilitatea de a privi diferit sau într-o nouă modalitate lucrurile. Sub semnificația unei gândiri independente se află inițiativa și anume - capacitatea de a face primul pas în rezolvarea problemelor într-un mod inedit.

La rândul său, această abilitate depinde de imaginație, de capacitatea de a forma conștient ceva nou, diferit de cele întâlnite anterior în realitate. Imaginația creativă a studentului creează un fel de bază pentru dezvoltarea abilității de cercetare, inițiativă și activitate de observare.

Nivelul dezvoltat al imaginației presupune ca studentul să gândească neconvențional și să fie gata pentru căutarea abordărilor originale, pentru analiza situațiilor educaționale și pentru soluționarea problemelor pedagogice. Imaginația dezvoltată permite combaterea eficientă a așa-numitei inerții psihologice, adică a gândirii șablonate (concentrarea provizorie a gândirii). În acest caz, după cum arată practica, este efectivă bazarea pe astfel de forme de activități, ca training-uri și seminare pentru dezvoltarea imaginației creative [5, p. 2].

Formele sau, mai curând, procedeele care facilitează dezvoltarea imaginației creative (în alte surse putem găsi aceste procedee referite la creativitate) sunt:

- *Analogia*: pornește de la ceva cunoscut și interpretează o situație nouă prin raportarea la modelul asimilat. Psihologia cognitivă atribuie un rol important analogiei în rezolvarea de probleme. Aceste cercetări au fost inițiate de către psihologul american de origine germană K. Duncker, prin celebrele probleme ale radiației și ale comandantului. Prin analogie, subiectul realizează un transfer al unei situații vechi, cunoscute, într-o situație nouă, în vederea explicării celei noi.

– *Asocierea*: se raportează la principiile asociației, mai ales, la asocierea prin contiguitate spațio-temporală. Psihologul american A. Osborn, în studiile sale dedicate creativității, acordă un rol important asocierii sistematice ca procedeu de imaginație voluntară. Subiectul este forțat la astfel de asocieri cu ajutorul unor întrebări privitor la structurile asociative posibile, pornind de la contiguitatea spațio-temporală, de la asemănări sau contraste. Spre exemplu, un procedeu de investigare al creativității îl constituie înlănțuirea asociativă referitor la utilizări cât mai variate ale unor obiecte banale. Mai mult decât atât, Osborn antrenează subiectul în operații de modelare mentală, virtuală a relațiilor spațiale și simbolice.

– *Adaptarea*: procedeu prin care mijloacele și modalitățile de imaginație utilizate într-un context sunt adaptate și utilizate ulterior într-un alt context. Este folosit frecvent în creația literară sau în adaptările regizorale ale unor piese de teatru clasice.

– *Modificarea*: procedeu mai complex, ce implică transformări care vizează aspecte, laturi ale obiectelor. Se ajunge la noi forme, la noi configurații, la un nou aspect, pornind de la ceva cunoscut. Modificarea și restructurarea sunt, pentru producția modernă de bunuri de consum, mijloace des utilizate, în vederea sporirii atractivității și a creșterii vânzărilor. Un calculator, a cărui unitate centrală este dotată cu carcasă transparentă și cu iluminare internă, apare mai atractiv pentru unii cumpărători decât un calculator banal, cu carcasă opacă.

– *Substituirea*: procedeu de înlocuire a unor elemente cu altele, în vederea producerii produselor noi, mai performante. Avioanele modeme de pasageri apelează la substituirea metalului cu substanțe polimerizate, care au o duritate apropiată de cea a diamantului, rezistență la suprasolicitări și sunt mai ușoare de zeci de ori decât metalul.

– *Amplificarea* (hiperbolizarea): procedeu utilizat frecvent în literatură, cu scopul de a mări impactul asupra cititorului.

– *Diviziunea și rearanjarea*: procedeu similar analizei și sintezei. Obiectul sau rezultatul artistic al unei creații este separat, compus în părți componente, se încearcă rearanjarea, reordonarea în așa fel, încât rezultatul final să poată fi verificat, validat și aplicat [6, p. 344-345].

Este deosebit de important ca profesorii să-și dezvolte abilitatea de a „da frâu liber” imaginației.

Nu întâmplător, S. Rubinstein a argumentat, că „autodezvoltarea imaginației creative se datorează, într-o oarecare măsură, tehnologiei, iar absența sau imperfecțiunea acesteia, caracterul inadecvat al sarcinilor creative pot inhiba imaginația creatorului [7, p. 206].

O altă metodă eficientă în dezvoltarea imaginației creative este așa-numitul „joc creativ” (scenariu, rol intelectual etc.).

Printre jocurile creative există un număr mare de jocuri binecunoscute de mult de timp, cum ar fi: „Burime”, „Ghicitul de cuvinte” etc.

Oamenii de știință au propus, de asemenea, diverse sarcini creative pentru dezvoltarea imaginației: „Crearea unei imagini (obiect, fenomen)”, „Al treilea e de prisos”, „Crearea unei propuneri din trei cuvinte” etc. [5, p. 6].

Concluzii: Analizând procesele imaginative, deducem că orice cercetare poartă, în mod inevitabil, amprenta relației personale a autorului cu fenomenul (domeniul) studiat. Și, dacă acest lucru se face prezent în lumea științelor exacte, cu atât mai mult el nu poate lipsi în domeniul științelor umanitare, fapt ce nu poate fi evitat în cazul cercetării fenomenului artistic. Problemele imaginației creative pot fi soluționate printr-un șir de metode și procedee specifice. Acest proces este important pentru dezvoltarea imaginației creative în cadrul cursurilor artistico-plastice.

Referințe bibliografice

1. POPESCU-NEVEANU, P. *Tratat de psihologie generală*. București: Editura. Trei, 2013.
2. GOLU, M. *Fundamentele psihologiei*. București: Editura Fundației României de Măine, 2007.
3. NESHET, D. The role of productive imagination. In: *Creating art works and discovering scientific hypotheses*. Creative Commons General Public License [online], 2013 [accesat 1 .04. 2016]. Disponibil: <http://wab.uib.no/agora/tools/alws/collection-10-issue-1-article-62.annotate>.

4. ЩЕРБАТЫХ, Ю. *Общая психология*. Москва: Изд-во: Московского гуманитарно-экономического института, 2008.
5. МАЛХАСЯН, М. Развитие творческого воображения педагога дополнительного художественного образования: значение, методики, уровни. [online]. В: *Институт художественного образования и культурологии Российской академии образования* [site]. [accesat 16.12.2017]. Disponibil: <http://www.art-education.ru/electronic-journal/razvitie-tvorcheskogo-voobrazheniya-pedagoga-dopolnitelnogo-hudozhestvennogo>.
6. ANIȚEI, M. *Fundamentele psihologiei*. București: Editura. Universitară, 2010.
7. РУБИШТЕЙН, С. *Основы общей психологии*. Москва: Изд-во Питер, 2002.